

ELŐRE, VERESSIPKÁSOK!

(Jegyzetek a készülő Krúdy-életrajzhoz*)

Hosszú-hosszú esteiken, amikor a nyíregyházi utcákat méterter hó, vagy sár borította, a csak az járt kint, akinek hálászthatatlan dolga volt, — a házórzó kutyák szokásos óráratukat végezték és nagy buzgalommal vigyáztak a sárgafalú, nagy udvaros Krúdy házra, bent az asztalnál, az aranylépkés petróleumlámpa barátságos fényénél — nagypapa vitte a szót. Fején kedves török sapkája, jobb kezében szivar, s másik jobb kezével, ha a mondánivalója úgy kívánta, mérgeesen veri az asztalt. Különösen, ha az a kutya Görgey került szóba, aki ha le nem teszi a fegyvert. A visszaemlékezésektől egészen tűzbejött, megfiatalodott. Felesége Radics Mária és unokái nagy érdeklődéssel hallgatják a már sokszor hallott történeteket, hisz miről is mesélhet nagypapa, mint 1848-sól.

1848 nemcsak hazánk, de a Krúdy család életében is felejthetetlen dátum. Id. Krúdy Gyula fiskális, aki akkor még fiatal legényke, honvédtisztként szolgált. Egy Győrben rendezett bálon, melyre messze környékekről kocsival hozták a lányokat, ismerkedett meg Radics Máriával. A hevesvérmérsékletű katona, még aznap megkérte a szép, sudár, okos lány kezét. A szülők elleneztek a hirtelen jött szerelmet. A fiatalok azonban regényes módon, tábori páppal, katonai zászló alatt megesküdtek. Akkor szokás volt, különösen a fiatal házasoknál, hogy a katonák magukkal vitték feleségeiket is. Így kerültek a komáromi várba. Nagymama szívesen beszélt ottani életükről, meg arról, hogy ő is sok asszonnyal együtt markotányos nő volt. A katonák után hordták a szíverősítőt és a melegítő

italokat. Az asszonyok nemcsak gondozták a katonákat, hanem buzdították is őket, ha elcsüggedtek.

2 Kossuth, Damjanich, Klapka, Garibaldi neveit otthon hallja először, a negyvennyolcas eszméért a szabadságot edes hazánkért ott tanul meg lelkészedni a kis Krúdy Gyula, a későbbi író. Igen kivételes alkalomkor, nagypapa megmutatta nekik drága ereklyéjét, Garibaldi véres ingének egy darabkáját, s talán ennek emlékére írta későbbi elbeszéléseit róla: „Az én gyermekkor emlékeimen, mint trombita hangja, zeng keresztül egy név: a Garibaldi név... Letűnt a magyar szabadság csillaga, bujdosó honvédek járták az országutakat, az osztrák volt az úr a szegény magyar földön, amikor messze Olaszországban kiűzték a szabadság háborúja. A háború vezére pedig Garibaldi tábornok volt... Hogyne csüngött volna a lelkünk a vitéz Garibaldin, hogyne reménykedtünk, lizakodtunk volna az ő hősi nevében! De nem csak reménykedtünk, hanem a tőlünk telhetőleg segítettük is az olaszok háborúját. Az egykori honvédek közül sokan útrakereltek és elmennek Garibaldi zászlója alá...”

3 Akkor fénylött a kis Gyulus szeme igazán, amikor legendás nagybátyjáról, Krúdy Kálmánról meséltek neki nagyszülei. Érdekes, regényes valaki volt ő Magas, karcsú, jóképű, kékszemű, „üribetyár”, akinek alakja még Mikszáthot is megihlette. A szabadságharc bukása után, ahol, mint vitéz honvédtiszt küzdött, nem menekült külföldre. Szülőfaluja közelében, az Ipolyságon bujdosott. Körülményei és kalandvágya miatt felcsapott betyárnak. Betyárvezérnek, de csak a gazdagokat, az osztrákokhoz hűzőket sarcolta meg. A zsákmányból egy fikarcnyit sem tartott meg magának; még az élelmet is hazulról kapta, amikor ha tehetette, éjjelenként hazalátogatott. A szerzeményt kis részben betyártársai között osztotta szét, nagyobb részben a külföldre menekült bujdosók számára gyűjtötte.

4 Id. Krúdy Gyula később Budapest, a Soroksári úti Honvédménház parancsnoka lett. Unokája sok hatfűfűfőhöz szakkallú öreg hőssel találkozott ott. Égő fülekkel, kerek szemekkel hallgatta érdekes, iz-

Idősebb Krúdy Gyula honvédszázados a Soroksári úti Honvédménház parancsnoka bajtársaival. (Id. Krúdy Gyula a kép előterében áll botjára támaszkodva)

az? Mert gyűlölöm hazám elenségeit, meg mert kedvem van a veszélies, kalandos élethez. Nyitva az ország, menekülhetnének külföldre, itthon elfelednének, megbocsátának. De én itt maradok, mint az étő bosszúállás. Nem megyek. Üldöztetés, gyötrelmem az életem, míg egykori bajtársaim hontalanul csavarognak a világban, de nekem legalább hazám van... — Az én guerillám mindolyan leányke, hogy megnyúznák az ördögöt is, ha az pecsovics volna. Félig rablók, félig szabadsághősök. Negyven elszánt emberem van az enyingi erőben. Egész hadsereg az. Ahány tépett, rongyos bujdosó jár ebben az országban, az mind az én emberem. A rejtőzők, az üldözöttek az én táboromban... A forradalom nem halt meg. Ha nirosnak látod este az eget, tudd meg, hogy Krúdy Kálmán járt arra, a pecsovicsok, az árulók kastélyai, tanyái égnek a járóhatáron... kell, hogy valaki bosszút vigyadjon az árulásokért, hitszegésekért.”

A nagypapa is sokáig bujdosott. Sokszor egy hajszalon múltott, hogy el nem fogták. Egyszer egy padláson, a kémény mögé bújt, s csak sóvány, szikár termete mentette meg. Máskor egy szénakazalba menekült. Bár karddal ösztöszte vissza döfködtek a kazlat, szerencsére nem találták el.

5 Id. Krúdy Gyula később Budapest, a Soroksári úti Honvédménház parancsnoka lett. Unokája sok hatfűfűfőhöz szakkallú öreg hőssel találkozott ott. Égő fülekkel, kerek szemekkel hallgatta érdekes, iz-

galmas, megható visszaemlékezéseiket. „A veressipkások”, „Utolsó honvédek”, „Hazám tükre” számos elbeszélése származik innét. Havadi bácsi a szenttamási hős, Csécsi Szabó Dániel Branyiszko hőse, Kovács strázsamester, Mihály hadnagy és megannyi atyai jó barát elbeszélései, elevenednek meg ifjúsági műveiben.

Egyik hőse így mesél: „A lobogó a kezemből csupa rongy volt, szétszaggatták a golyók. De én a szívemhez szorítottam a zászló nyelét. Élve ki nem ereszttem azt a kezemből. Egy így mentünk tovább, fölfelé a magasba... Már hátra se mertem nézni, hisz mindig kevesebben jött mögöttem. De egyszerre még csak megfordítottam a fejem. Arra a diadalordásra, amely mögöttem, a hegy derekáról hangzott. A honvédek ordították túl az ágyúdörgést... És aztán hallom, hogy már csak a mi ágyúink szólnak. Az elensége elhallgatott. Mos már tudtam, hogy győztünk. Az elensége menekül a hegytetőről. — Megálltam, letérdeltem és megcsókoltam hazám drága fődjét. És letűztem a zászlót. — Ez volt a Branyiszko. Egyszer állottam a hegyen és a tépett lobogót lengtettem a szél. Ezer és ezer honvéd kiáltotta a hegyen: — Éljen a magyar szabadság!”

Krúdy Gyula mindvégig meggyőződéses negyvennyolcas érzelmű volt; Kossuth, Petőfi s többi nagyjaink őszinte tisztelője. Szívesen írt ezekről az időről, hőseinkről az ifjúságnak és felnőtteknek egyaránt. Szívesen, mert Krúdy Gyula mindenkor a társadalmi haladás híve volt, mint 48-ban a nagypapa aki: a haladó eszmék tisztelője és szolgálatát tanulta, Krúdy Zsuzsa

* A cikk írója Krúdy Gyula író, unoka.